

ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ІЗ ДИСЦИПЛІН ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

А

Абрис (від нім. — нарис, план) — обрис предмета, нанесений за допомогою ліній; а також лінійний (контурний) малюнок допоміжного характеру, виконаний у процесі роботи художника над кольоровою літографією. Близький за змістом до поняття контур.

Абстракціонізм (від латин. *abstractus* — віддалення) — напрям образотворчого мистецтва 20 ст., послідовники якого вибудовують свої твори виключно із формальних елементів: лінія, кольорова пляма, відхилена конфігурація.

Авангардизм (від франц. — передовий загін) — узагальнена назва художніх напрямів європейського мистецтва 1905—1930-х рр. (фовізм, кубізм, абстракціонізм, експресіонізм, дадаїзм, сюрреалізм, футуризм) і повоєнного часу (неоавангардизм).

Автолітографія (від грец. — сам, камінь і малюю) — спосіб виготовлення художньої літографії, при якому художник працює над твором безпосередньо на самому камені (іноді на цинковій або алюмінієвій пластинці); а також твір графіки, виконаний у цій техніці.

Автопортрет — портрет художника, виконаний ним самим. Особливий різновид портретного жанру. Автопортрет виконується за допомогою дзеркала або системи дзеркал і виражає оцінку художником своєї особистості, її ролі й місця у світі та суспільстві, своїх творчих принципів.

Автотипія (від грец. — сам і відбиток) — поліграфічний спосіб відтворення півтонових зображень, при якому сітчастий негатив копіюють на цинкову пластинку, яку потім травлять азотною кислотою, створюючи кліше; а також відбиток з такого кліше.

Агітаційне мистецтво — сукупність видів образотворчого мистецтва, які містять політичні ідеї, виражені в лаконічній, активно діючій формі (плакат, карикатура, лубок та ін.). Агітаційне мистецтво здатне оперативно відгукуватись на події політичного життя країни.

Аерограф (від грец. — повітря і пишу) — пневматичний прилад для тонкого розпилювання рідких фарб; дає можливість рівномірно покривати площі довільних розмірів, а також м'яко переходити від найнасиченішого тону до ледь помітного.

Академізм (від імені грецького міфічного героя Академа) — в образотворчому мистецтві напрям, що склався в художніх академіях 16—19 ст. Він наслідував формальні риси мистецтва античної й ренесансної епох, відображав умовні ідеалізовані образи.

Акварель (від латин. aqua — вода) — водяні фарби, художній матеріал для живопису.

Акватинта (від італ. acquatinta;— офорт і забарвлений, тонований) — ручний спосіб виготовлення друкованої форми у вигляді заглибленої гравюри на металі.

Акватипія (від латин. — вода і грец. — відбиток) — поліграфічне відтворення малюнків водяними (знежиреними) фарбами; відтінки зображеного нагадують акварель.

Акротерій (від грец. — вершина, виступ, шпиль) — первісно конструктивний, пізніше — суто декоративний елемент, що завершував фронтоном грецького храму на всіх трьох кутах. Акротерій — скульптурна прикраса над кутами фронтону архітектурної споруди.

Аксометрія — один із видів перспективного зображення. Це спосіб тривимірного зображення форми на площині.

Акцент — виділення певної частини зображення кольором, світлом чи лінією з метою фокусування уваги глядача на цій частині.

Ала прима (італ. — з першого разу) — художній прийом живопису, коли картина пишеться без попереднього пропису та підмальовку за один сеанс. Твори, написані в такій техніці, характеризуються своєю безпосередністю.

Альфреско (італ. — сирим способом по сирому) — основний технічний різновид фрескового живопису, що виконується на свіжій вогкій вапняній штукатурці.

Ампір (від франц. empire — імперія) — стильовий напрям в архітектурі й мистецтві початку 19 ст. Ампір розвинувся в руслі класицизму і фактично завершив його еволюцію.

Амфітеатр — 1) у давньогрецькому театрі місця, розташовані півколом на схилах пагорбів; 2) давньоримська будівля для видовищ еліптичної форми з ареною посередині, навколо якої уступами вгору розміщені місця для глядачів.

Аналогія — умовивід, в якому на основі схожості предметів за одними ознаками робиться висновок про їх можливу схожість за іншими ознаками. Аналогія лежить в основі моделювання.

Анатомічний малюнок — вид навчального малюнка, де зображуються м'язи, суглоби та інші пластичні властивості людського тіла.

Андеграунд (англ. — той, що перебуває під землею) — напрям у мистецтві, що виступає врозрив з його традиційними канонами, неофіційне мистецтво. Полягає в демонструванні художниками своїх творів під відкритим небом чи в підземних переходах.

Анімалізм, анімалістичний жанр (від лат. animal – тварина) – зображення тварин в живопису, скульптурі і графіці. Художників, що працюють у цьому жанрі, називають анімалістами.

Ансамбль (франц. ensemble, букв. — разом) — в архітектурі та містобудуванні — гармонійна єдність споруд, творів монументально-декоративного мистецтва, зелених насаджень; цілісність просторової композиції, пропорційність співвідношень частин і цілого; силует, пластика, колір.

Антаблемент (від франц. — стіл, дошка) — верхня частина будівлі, розміщена на колонах, складовий елемент архітектурного ордеру.

Античне мистецтво (від лат. antiquus — давній) — назва давньогрецького і давньоримського мистецтва; виникла в епоху Відродження.

Антропоморфізм (від грецьк. antropos – людина і morfe – форма) – олюднення, наділення людськими якостями неживих предметів, явищ природи, тварин, представлення богів у людській особі.

Анфас (франц., букв. — в обличчя) — зображення постаті людини обличчям до глядача.

Анфілада — ряд прямолінійно розташованих суміжних кімнат, з'єднаних дверима або відкритими арками, що розміщені по одній осі.

Аплікація (від латин. — прикладання) — спосіб створення зображень або орнаментів шляхом наклеювання або нашивання на основу (папір, картон, тканину) різнокольорових шматочків паперу чи тканини.

Апсида (гр. — склепіння) — виступ споруди, напівкруглий, прямокутний, багатокутний у плані, перекритий півкуполлом або замкнений півсклепінням. Застосовується в християнських храмах.

Аркада (фр. arcade, італ. areata – склепіння) — ряд однакових за формою і розмірами арок, що спираються на стовпи або колони. Застосовують переважно при спорудженні відкритих галерей.

Аркбутан (фр. arc-boutant) — зовнішня опорна кам'яна або цегляна напіварка, що передає горизонт, розпір від склепіння на зовнішні стіни та контрфорси.

Архітектоніка (від грец. — будівельне мистецтво) — загальний план побудови художнього твору, принципів взаємозв'язок його частин.

Архітектура (від грец. — будівничий) — 1) будівельне мистецтво, проектування й будівництво споруд; 2) мистецький характер споруди.

Архітектурні ордери — система архітектурних засобів і прийомів композиції, що виражається певною структурою й художньо-образним виявом складових частин стояково-балкової конструкції будівлі.

Асекко (італ. — по сухому) — технічний різновид фрескового живопису, що виконується на твердій сухій вапняній штукатурці.

Асиметрія (грец. — неспівмірність, невідповідність) — відсутність або порушення симетрії, несиметричність, нерозмірність; один із різновидів композиції, коли її елементи мають нерівнозначні функції.

Атлант — опора у вигляді декоративної скульптурної чоловічої статуї. Відома ще за часів античності.

Ахроматичний (грец. — безбарвний) **колір** — колір, який не має кольорового тону, а тільки світловий, тобто білий, сірий, чорний.

Б

Багет (від франц. — паличка) — різьблена або пофарбована планка для виготовлення рамок для картин та оздоблення стін.

База — основа колони, стовпа, або пілястри.

Базиліка (від грец. — царський дім, палац) — прямокутна в плані будівля, розділена всередині рядами колон чи стовпів на продольні частини (нефи).

Балюстрада — огорожа з балясин (маленьких фігурних колонок), укріплених на цоколі та з'єднаних по верху горизонтальною балкою.

Баптистерій — хрещальня, приміщення для здійснення обряду хрещення. Часто Б. — окрема споруда, кругла або багатогранна в плані, перекрита куполом.

Барельєф (франц. — низький рельєф) — вид скульптури, в якій випукла частина зображення виступає над площиною фону не більше, ніж на половину свого об'єму.

Бароко (від італ. — вигадливий, дивний) — художній стиль кінця 16 — середини 18 ст., якому притаманні декоративність, динамічно складні форми та живописність.

Батальний (від італ. — битва) жанр — жанр образотворчого мистецтва, присвячений темам війни, а також різновид історичного жанру.

Батик (малайс.) — техніка ручного розпису тканини.

Бієнале — виставка, фестиваль і т. ін., що проводяться раз на два роки.

Боді-арт (від англ. — тіло і мистецтво) — напрям усередині концептуального мистецтва, яке виникло в Західній Європі та США на межі 1960—1970-х рр. В боді-арт розмальовується жива модель.

Буквиця — великі літери, ініціали, перша буква, з якої починається новий розділ чи нова частина тексту. Раніше буквиця щедро прикрашалася живописом, орнаментом, сюжетними сценами.

Бюст (франц.) — скульптурне зображення голови і верхньої частини тіла людини.

В

Вазопис — орнаментальний або зображальний декоративний розпис посудин, виконаний спеціальними фарбами з подальшим випалюванням.

Вернісаж (від франц. vernissage — лакування) — урочисте відкриття художньої виставки.

Вертеп — 1) печера; 2) розбійницьке, шахрайське кубло; 3) назва старовинного українського мандрівного лялькового театру, де поруч з різдвяною містерією виставляли й сценки з народного життя.

Витинанка — паперові ажурні прикраси, якими із середини 19 ст. оздоблювали хати в українських селах.

Вишивка — вид декоративно-прикладного мистецтва; орнаментальне або сюжетне зображення на тканині, виконане різними швами.

Вівтар (латин., букв. — підвищення) — 1) жертovníк, місце для жертвоприношень; 2) головне місце в християнському храмі, розташоване в його східній частині й відокремлене вівтарною перегородкою.

Відношення — взаємозв'язок елементів малюнку, який виділяється в процесі спостереження та зображення тої чи іншої форми, наприклад, метричні властивості предмету (пропорційне відношення), передача тонів (тональне відношення), розподіл форм у просторі (просторове відношення).

Відродження — доба розвитку ідеології й культури в Італії у 14—16 ст., в країнах Західної Європи — 15—16 ст.; а також архітектурний стиль цієї доби.

Візуальний (лат. *visualis* – зоровий) – те, що сприймається зором.

Вілла — замиський будинок із садом чи парком.

Вітраж (від франц. *vitrage* — вставляння шибок) — твір монументально-декоративного мистецтва, виконаний із різнокольорового скла, призначений для заповнення віконного прорізу в архітектурній забудові та розрахований на наскрізне освітлення.

Волюта (від латин. — сувій, спіраль) — скульптурна ozdoba у вигляді спірально скрученого завитка.

Г

Галерея — 1) довге крите приміщення, одну з поздовжніх стін якого замінюють колони, стовпи або балюстрада; 2) видовжена зала з суцільним рядом великих вікон в одній із поздовжніх стін.

Гама кольорова — в образотворчому мистецтві визначення взаємозв'язку послідовного ряду кольорів та їх відтінків. Може поєднувати всі кольори спектра або частину їх.

Галтування - вишивка шовковими, вкритими тонким шаром золота або срібла нитками різного ґатунку. Також - вишита золотими або срібними нитками річ.

Гармонія (від грец. *harmonis* — система, устрій, розмірність) — в образотворчому мистецтві пропорційність, взаємозв'язок частин зображення, а також відповідність художніх засобів змісту твору. В архітектурі — відношення масштабу забудови до навколишнього краєвиду та розмірність його з людиною, частин забудови між собою.

Генезис — походження, виникнення, становлення, зародження, розвиток.

Герб (від нім. — спадщина) — емблема, характерний успадкований знак, якому надається символічне значення.

Гіперреалізм (від гіпер – підвищення, надмірність і реалізм) – течія в образотворчому мистецтві США і Європи, представники якої намагаються ретельно копіювати фотографію за допомогою живописних і графічних засобів.

Гобелен – витканий вручну килим-картина (шпалера).

Гончарство – традиційне народне ремесло, виробництво глиняного посуду, а також інших глиняних виробів (кахлів, іграшок, скульптур).

Горельєф (від франц. — високий рельєф) — різновид випуклого рельєфу; скульптурний твір, у якому зображення виступає над площиною фону більш ніж на половину свого об'єму.

Готика (від італ. gotico— готський) — напрям західноєвропейського мистецтва другої половини 12—15 ст.

Гравюра (від франц. gravure; graver — висікати, вирізати) — вид графіки, в якому зображення є друкованим відбитком з малюнка, виконаного гравіюванням на дошці (друкарській формі). Друкований відбиток на папері з пластини, на якій вирізьблено малюнок.

Графіка (від грец. — пишу, малюю) — один із видів образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний переважно на папері олівцем, пером, пензлем, вуглем. Друковані художні зображення, відтиснуті на папері формою.

Графіті (італ. graffiti — видряпини) — написи та малюнки, надряпані на стінах і архітектурних деталях давніх будівель, а також на посуді та інших предметах.

Гризайль (від франц. — сірий) — декоративний живопис, виконаний відтінками одного кольору, звичайно сірого; іноді імітує скульптурний рельєф.

Гробниця — архітектурна споруда, що містить тіло померлого та увічнює його пам'ять.

Д

Дадаїзм (від франц. Dadaisme, від dada — дитячий коник, переносно — дитячий лепет) — модерністський напрям у західноєвропейському (переважно французькому та німецькому) мистецтві початку 20 ст.

Декор — сукупність елементів, що становлять зовнішнє оформлення архітектурної споруди або його інтер'єрів, може бути живописним.

Декоративне мистецтво — галузь пластичних мистецтв, твори якої, поряд з архітектурою, надають матеріальному середовищу проживання людини художніх, естетичних якостей.

Деталізація — ретельна проробка деталей зображення.

Дизайн (від англ. — проектувати, конструювати; проект, план, рисунок) — художнє конструювання зручних і красивих предметів на основі наукових і естетичних даних.

Диптих (від грецьк. *diptychos* – подвійний, складений вдвоє) - 1) в античному світі дві вощені дощечки для письма, складені вдвоє; 2) дві картини, пов'язані єдиним задумом.

Доричний ордер — один із трьох давньогрецьких архітектурних ордерів; позначається простотою й масивністю оздоблення.

Е

Еклектика (від грец. — той, що вибирає) — умовна назва стилю, в якому відбувається змішування, з'єднання в рамках одного проекту елементів, узятих із різних стилів.

Екслібрис (латин., букв. — із книг) — у художньому оформленні книжки графічна композиція невеликих розмірів із позначенням імені власника книжки, віддрукована у вигляді ярлика та призначена для наклеювання на зворотний бік обкладинки.

Експресіонізм (від франц. *expression* — вираження, виразність) — напрям у мистецтві Західної Європи та Америки 20 ст.

Ескіз – швидка замальовка з натури, а також побігла фіксація загального композиційного рішення, що відображає пошуки найкращого втілення творчого задуму.

Етюд — в образотворчому мистецтві — первісний допоміжний малюнок, виконаний з натури, для майбутнього твору, нерідко має самостійне значення; інколи є вправою для удосконалення професійних навиків художника.

Ж

Жанр — в образотворчому мистецтві стійкий різновид художнього твору, що склався історично: портрет, пейзаж, натюрморт, історичний, батальний, анімалістичний та ін.

Жанровий живопис – живописні твори, в яких відтворюються сцени повсякденного життя.

Живопис – вид образотворчого мистецтва, художнє відображення видимого світу фарбами на будь-якій поверхні (полотні, дереві, папері, стіні тощо).

З

Закінченість – стадія (етап) в роботі художника над довготривалим малюнком, коли досягнуте завершальне приведення всіх деталей до цілісного та кінцевого узагальнення образу.

Зарисовка – рисунок з натури, виконаний з натури.

Золотий перетин – принцип зображення предмета в архітектурі, скульптурі і живопису, що полягає у встановленні найбільш гармонійних пропорцій.

I

Ікона — живописне, мозаїчне або рельєфне зображення Бога або святих (святого), що є предметом релігійного поклоніння.

Іконографія (гр. зображення і малюю, пишу) — суворо встановлена система зображення будь-яких персонажів або сюжетних сцен.

Іконопис – мистецтво писання ікон.

Іконостас — архітектурно-художня перегородка в православній церкві, що відділяє вівтар від решти приміщення й оформлена декількома рядами ікон.

Ілюстрація (від латин. — освітлюю, пояснюю) — різновид мистецтва, в основному художньої графіки, призначення якого — образне пояснення або доповнення будь-якого друкованого тексту.

Імітація (від лат. imitatio - наслідування) – у мистецтві наслідування певному стилю, школі, манері майстра або властивостям якого-небудь матеріалу за допомогою зовсім інших засобів і прийомів.

Імпресіонізм (від франц. impression – враження) – напрямок у мистецтві останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. Найповніше вираження отримав у французькому живопису.

Імпровізація (від лат. improvisus – несподіваний, раптовий) – 1) створення художнього твору (віршів, музики і т.д.) безпосередньо у процесі його виконання; 2) твір, виконаний таким чином.

Інтер'єр (від лат. interior – ближчий до середини) — архітектурно й художньо оздоблений внутрішній простір будівлі, приміщення.

Історичний жанр — галузь мистецтва, присвячена зображенню конкретних історичних подій суспільного життя минулого та сучасного, а також діяльності історичних осіб.

К

Капелла — в архітектурі — невелика споруда чи приміщення для молитов одного знатного сімейства, для зберігання реліквій, розміщення хористів та ін.

Капітель (від латин. — головка) — верхня частина колони, пілястри або стовпа, на яку спирається балка або архітрав.

Карикатура (від італ. — перевантажувати, перебільшувати) — навмисно спотворене, пародійне, підкреслено смішне зображення особи чи події, як правило графічне.

Карниз — горизонтальний виступ на стіні, який підтримує дах (покриття) споруди й захищає стіну від води, що стікає; має також декоративне значення.

Кітч (нім. Kitsch – дешева продукція, несмак, verkitschen – дешево продавати) – напрям у сучасній культурі, розрахований на масового споживача, що характеризується примітивністю, безідейністю, розважальністю; масова продукція, позбавлена смаку і розрахована на зовнішній ефект.

Класицизм (від латин. — взірцевий) — художній стиль і напрям у європейському мистецтві 17 — початку 19 ст., що характеризувався наслідуванням форм класичного (давньогрецького і давньоримського) мистецтва.

Кліше (франц., букв. — відбиток) — друкарська форма, виготовлена з цинку, міді, латуні, дерева, пластмас або лінолеуму, з рельєфним малюнком, призначена для поліграфічного відтворення ілюстрацій.

Колаж (від франц. collage - наклеювання) – 1) прийом в образотворчому мистецтві, що полягає у наклеюванні на будь-яку основу матеріалів, які відрізняються від неї кольором і фактурою; 2) твір, виконаний у такій техніці.

Колорит (від лат. color - колір) – система кольорових поєднань у творі образотворчого мистецтва.

Композиційна побудова – це розміщення зображення в просторі графічного листа в відповідних розмірах, формах, форматі, матеріалі, визначення центру композиції та підпорядкування йому другорядних деталей зображення, пластична цілісність твору.

Композиція (від лат. composito – складання, зв'язування) — побудова художнього твору, зумовлена змістом, характером і призначенням, а також назва окремо взятого художнього твору.

Комп'ютерна графіка — сучасний вид графіки, коли зображення виконується з різноманітних елементів на екрані дисплея.

Конструктивізм – зближення архітектури з практикою індустріального побуту.

Конструкція форми – характерна особливість побудови будь-якої форми, яка проявляється в гармонійному співвідношенні частин і цілого (пропорція).

Контраст – художній прийом, метою якого є виділення основного елемента для досягнення більшої виразності передачі форми.

Контур (нім., від франц. — обрис) — в образотворчому мистецтві графічне окреслення зображення (постаті, предмета, орнаменту та ін.).

Концептуальне мистецтво – одна з течій авангардизму, що розглядає художній твір як засіб демонстрації ідей, понять, концепцій.

Ксилографія (від грец. — зрубане дерево і пишу, малюю) — гравюра на дереві, основний технічний різновид випуклої стародавньої гравюри.

Кубізм (від франц. kubisme від cube — куб) — авангардистський напрям у західноєвропейському образотворчому мистецтві початку 20 ст.

Купол — просторове покриття будинків, споруд, що перекриває круглі, багатокутні, еліптичні в плані приміщення.

Л

Ландшафтне ансамбль - (нім. Landschaft - місцевість, франц. ensemble - разом) - гармонійна єдність просторової композиції, при розробці якого враховується рельєфні, кліматичні компоненти та специфіка ґрунту, флора і фауна, узгоджуються усі елементи.

Левкас — суміш алебастру або крейди з клеєм, що використовується для ґрунтування дерева; а також зроблений із цієї суміші ґрунт.

Лесування—художній прийом у живопису, де використовується прозорість фарб.

Ліногравюра (від латин. — полотно і франц. — вирізати) — гравюра на лінолеумі, різновид випуклої гравюри.

Літографія (від грец. — камінь і пишу, малюю) — різновид плаского друку, за яким друкування здійснюється з літографського каменю.

Локальний колір — колір, характерний для забарвлення самого предмета.

Лубок — картинки, що виконувались безіменними художниками-самоуками і друкувались на окремих аркушах паперу в багатьох примірниках в супроводі різних пояснювальних підписів.

М

Манера – індивідуальні прийоми роботи в тій чи іншій техніці малюнку, які найбільш характерні для певного автора.

Маньєризм (італ. manierismo, буквально примхливість, химерність) — стильова течія XVI — початку XVII ст. в європейській літературі й образотворчому мистецтві, яка відобразила кризу гуманістичної культури Відродження.

Марина (від. франц. marine від лат marinus – морський) – пейзаж, присвячений зображенню моря. Майстри марини називаються мариністами.

Мистецтво — 1) художня творчість в цілому — література, архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративно-вжиткове мистецтво, музика, танець, театр, кіно та інші види діяльності людини, об'єднані як художньо-образні форми відображення дійсності; спосіб виявлення творчого потенціалу особистості та задоволення її естетичних потреб; 2) у вузькому значенні — образотворче мистецтво; 3) високий ступінь виявлення майстерності в будь-якій сфері діяльності.

Мініатюра — твір образотворчого мистецтва невеликого розміру, що потребує витонченої техніки виконання.

Мінімалізм (лат. *minimalis* – найменший) один з напрямів у мистецтві 60–70-х рр. ХХ ст., твори якого позбавлені зовнішньої декоративності, найчастіше зводяться до використання найпростіших геометричних фігур.

Модель (від латин. — міра, зразок) — натурщик (натурщиця), якийсь предмет, що служать для художнього відображення; а також зразок чого-небудь.

Моделювання – передача форми зображуваних предметів та фігур в умовах того чи іншого освітлення з урахуванням перспективної зміни зображуваних об'єктів.

Модерн (від франц. — сучасний) — напрям у європейському та американському мистецтві кінця 19 — початку 20 ст.

Мозаїка (від лат. *musivum*, букв. присвячене музам) — особливий технічний різновид монументального живопису, при якому зображення створюється зі шматочків смальти, природного кольорового каміння, керамічних плиток, які щільно припасовані один до одного і закріплені цементом або спеціальною мастикою безпосередньо на стіні чи площині, яку декорують.

Монотипія (від грец. — один, єдиний і слід, відбиток) — різновид естампної графічної техніки.

Монументальне мистецтво—твори, розраховані загалом на масове сприйняття.

Н

Набивка — вид художнього розпису по тканині (малюнок друкують або вибивають на тканині дерев'яними дошками з різним орнаментом).

Натура – реальний об'єкт для малювання, який художник безпосередньо спостерігає в процесі довготривалого виконання малюнку.

Натуралізм – 1) напрям у мистецтві, що прагнув до об'єктивно точного відтворення видимої реальності; 2) художній метод, що протистояв реалізму і виражався у зовнішньому відтворенні реальності, але без її ідейного осмислення, художнього узагальнення, критичної оцінки.

Натюрморт (франц., букв. — мертва природа) — жанр образотворчого мистецтва, який присвячений зображенню неживих предметів — предметів із домашнього побуту.

Начерк — малюнок, живопис або скульптура невеликих розмірів, виконані нашвидкуруч.

Неокласицизм (від грец. — молодий, новий і класицизм) — напрям у мистецтві другої половини 19 — початку 20 ст., мета якого — відродження «чистого стилю» та дотримання класичних традицій.

Нервюр (фр. — прожилки) — в архітектурі виступаюче і профільоване ребро, головним чином готичного хрестового склепіння.

Неф, корабель — приміщення у вигляді галереї, витягнуте в плані й відокремлене від інших приміщень рядом арок або колон. У храмах виділяються головний неф та бічні.

Нюанс (франц., букв. — відтінок) — ледь помітна відмінність у формі, розмірі, тоні, кольорі, фактурі.

О

Об'єм — зображення тривимірності форми на площині.

Обеліск (від грецьк. obeliskos) — меморіальна споруда, яка виникла у Древньому Єгипті, у вигляді гранчатого (зазвичай квадратного у перетині) стовпу, що звужується до верху і мав загострену пірамідальну верхівку.

Образ — 1) художній — наочне вираження ідеї за допомогою засобів мистецтва. Для створення художнього образу художник виявляє і відбирає найбільш значимі сторони зображеної природи. Процес створення образу носить об'єктивний або суб'єктивний характер — залежно від індивідуальності художника; 2) в християнському православному мистецтві — назва ікони.

Образотворче мистецтво — умовна назва видів пластичних мистецтв: живопису, скульптури, графіки.

Оп-арт (англ. op-art, скороч. від optical art — оптичне мистецтво) — напрям у мистецтві модернізму 60-х рр. ХХ ст., що розробляє в живописі й графіці декоративні ефекти простих геометричних форм, звичайно розрахованих на оптичний ефект.

Ордер (від лат. ordo - порядок, показ) — композиція, що складається з вертикальних несучих частин - підпор у вигляді колон та горизонтальної частини - антаблементу.

Орнамент (від латин. — оздоба, прикраса) — візерунок, побудований на ритмічному чергуванні й поєднанні геометричних елементів або стилізованих тваринних чи рослинних мотивів.

Основа — спеціально підготовлена зображувальна поверхня (наприклад, картон, ватман), на якій виконується малюнок.

Офорт (від франц. eau-forte — азотна кислота) — вид гравіювання, при якому лінії малюнка роблять різцем або голкою на смоляному покритті металевої гравюрної дошки і протравляють кислотою.

П

Палітра — 1) дошка, як правило, дерев'яна, на якій художник розкладає і змішує фарби; 2) характер кольорових поєднань, типових для даної картини, для творів окремого художника. Кажуть: “багата палітра”, “тьмяна палітра”, “одноманітна палітра”.

Панно (франц., від латин. — шматок тканини) — 1) обрамлена ділянка поверхні стіни або стелі, заповнена живописним або мозаїчним зображенням; 2) картина або рельєф, призначені для прикраси певної частини стіни або стелі.

Пап'є-маше (франц., букв. — жований папір) — паперова маса з клеючими речовинами й наповнювачами, із якої роблять іграшки, театральну бутафорію; а також вироби з цієї маси.

Парсуна — (від персона, особистість, обличчя) — умовна назва творів українського та російського портретного живопису XVII—XVIII ст.

Пастель (франц.) — м'який кольоровий олівець (без оправ), виготовлений із спресованих, стертих у порошок фарб з домішками скріплювальних розбілювальних речовин (клею, крейди та ін.); фарби наносяться на папір і картон.

Пейзаж, краєвид (від франц. — країна, місцевість) — жанр образотворчого мистецтва, присвячений зображенню природи, міст, архітектурних комплексів тощо.

Передвижники — учасники «Товариства пересувних художніх виставок», об'єднання художників-реалістів, що виникло в 1870 р.

Перспектива (від латин. — бачу наскрізь, уважно розглядаю) — спосіб зображення об'ємних фігур на площині залежно від їх розміщення у просторі відповідно до зорового сприйняття людиною. Види: лінійна, повітряна, ілюзорна, прямокутна.

Перформанс (англ. performance — виконання, здійснення) — один із напрямів у модерністському мистецтві.

Писанки — один із видів українського народного мистецтва; орнаментовані пташині яйця. Писанки — своєрідна мініатюра, походження якої сягає глибокої давнини.

Пігмент — кольорова основа будь-якого барвникового матеріалу, порошкоподібні сухі фарби.

Піктографія (лат. — намальований, гр. — пишу) — малюнкове письмо, в якому поняття (ідеї) передаються за допомогою зорових образів, фігур, схем, спрощених зображень (піктограм).

Пілон — масивний стовп, підпора склепінь, арок, перекриття мостів.

Пілястра — прямокутний у плані плоский вертикальний виступ на площині стіни або потужного стовпа, що споруджується для підсилення несучих конструкцій та для композиційного розчленування стіни.

Плакат (нім. — об'ява, афіша) — різновид художньої графіки; малюнок з коротким текстом, який вивішують на вулиці чи в громадських закладах з агітаційною, інформаційною чи рекламною метою.

Пластика — виразність форми в живописних, графічних та скульптурних творах.

Пластичні мистецтва, мистецтва просторові — поняття, що об'єднує всі види мистецтва, твори яких існують у просторі.

Пленер (франц., букв. — вільне повітря) — живопис під відкритим небом, що відображає різнобарвне багатство природи, сонячне освітлення й повітряне середовище.

Поп-арт (англ. pop art, скорочено від popular art — популярне мистецтво) — неоавангардистський напрям у 60-х рр. XX ст., що на противагу абстрактному мистецтву має предметний характер.

Порівняння — метод визначення пропорцій та тональних співвідношень у малюнку.

Портал (лат. porta — вхід, ворота) — архітектурно виділений на фасаді вхід у великий будинок, переважно громадського призначення.

Портрет — жанр образотворчого мистецтва, метою якого є зображення людини або групи людей.

Постмодерн (те, що йде після модерну) — напрям у сучасній культурі, що сформувався у 70-х р. XX ст.

Примітивізм – у мистецтві кінця XIX – початку XX ст. – слідування нормам мистецтва “примітивів” (первісна і народна творчість), принципова відмова від усталених норм художньої культури.

Пропорція (від латин. — співвідношення) — термін художньої практики, яким визначається взаємовідношення форм (частин) предмета з їх величиною, відповідною цілісному образу; а також розмірність тіла людини.

Проторенесанс — етап в історії італійського мистецтва (зародився в XI—XII ст., особливо розвинувся в XIII— на початку XIV ст.).

Профіль (франц., від італ. — обрис) — вид, обрис предмета чи обличчя збоку.

Р

Ракурс (франц., букв. — вкорочений) — вигляд різних предметів, фігур, архітектурних форм у перспективі, що спричинює зміну їхніх звичайних обрисів.

Реалізм (від лат. *realis* – речовий, справжній) – у мистецтві правдиве, об’єктивне відображення дійсності специфічними засобами, притаманними тому чи іншому виду художньої творчості.

Рельєф (франц., від латин. — піднімаю) — один із основних видів скульптури; випукле скульптурне зображення на площині.

Рефлекс (від латин. — згин, вигин, звертання назад) — один із головних елементів світлотіні; відтінок кольору якого-небудь предмета, що з’являється в тих випадках, коли на цей предмет падає світло, відбите від іншого, сусіднього з ним освітленого предмета; а також світло, відбите від інших предметів.

Ризниця — спеціальне приміщення для зберігання риз і церковного начиння в християнських храмах.

Ритм – рівномірне чередування або повторення будь-яких частин зображуваної форми.

Розпис — сюжетні або орнаментовані зображення на предметах, що наносяться пензлем або іншими інструментами.

Рококо (фр. *rococo*, від орнаментального мотиву рокайль) — стиль, що набув розвитку в європейських пластичних мистецтвах першої половини XVII ст.; виник у Франції, для стилю характерна декоративність, химерність і фантастичність орнаментальних мотивів, вигадливість форм.

Романський стиль — стиль, що набув поширення в країнах Західної, Центральної і частково Східної Європи у X—XII ст. (подекуди й у XIII ст.).

Романтизм — художній метод, що склався наприкінці XIII — на початку XIX ст. й поширився як напрям (течія) в літературі й мистецтві Європи та США.

Ротонда (лат. — круглий) — кругла в плані споруда (храм, мавзолей, павільйон, зал), перекрита куполом.

Руст — камені (квадри) з грубо обтесаною або опуклою лицьовою поверхнею. Р. створює враження масивності будинку.

С

Сакральний (від лат sacer - священний) – приналежний до віри, релігійному культу; обрядовий, ритуальний.

Сангіна (франц., від латин. — кров) — м'який червоно-брунатний олівець без оправы, який використовують у живопису.

Світлотінь — контрастове виявлення освітлених і тіньових місць на формі, яке сприяє зоровому сприйманню пластики та об'ємності предмета.

Силует (франц.) — особливий вид графічної техніки, що дає контурне зображення фігур і предметів без деталей у середині, переважно у вигляді плям.

Симетрія (грец.) — гармонія, розмірність; розміщення точок або частин предмета в просторі, коли одна половина є ніби дзеркальним відображенням іншої.

Скульптура (від лат. sculptura від sculpo – вирізаю, висікаю) — вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємність, тривимірну форму й виконуються з твердих або пластичних матеріалів (камінь, глина, метал, гіпс тощо).

Смальта (італ. — емаль) — кольорове непрозоре скло у вигляді кусочків, застосовуване для виготовлення мозаїк.

Соус — сухий матеріал (у вигляді товстих циліндричних паличок) для створення малюнка. Виготовляють із пресованої сажі з додаванням клею; використовують як фарбу (мокрий соус).

Станкове мистецтво — термін, яким визначають твори образотворчого мистецтва, що мають самостійний характер; у живописі — картина, у скульптурі — статуя, погруддя та ін.

Статуя — один із основних видів скульптури; об'ємне зображення людської фігури або тварини (рідше якоїсь фантастичної істоти).

Стилізація — свідоме підкреслюване наслідування зовнішніх форм, рис, особливостей певного стилю. Підпорядкування художнього зображення умовним, орнаментальним формам, переважання таких форм над реалістичною передачею дійсності.

Стилобат — 1) у давньогрецькій архітектурі підніжжя колонади; 2) верхня частина східчастого цоколю будинку.

Стиль — єдність змісту, образної системи й художньої форми, що склалася за конкретних суспільно-історичних умов і властива різним історичним періодам та епохам у розвитку літератури і мистецтва.

Супрематизм (лат. *supremus* – найвищий) – різновид абстракціонізму; твори супрематизму є комбінаціями кольорових геометричних фігур (квадрат, трикутник, коло).

Сюжет (франц., від латин. — підкладене) — образне відтворення задуму митця через події, відображені в картині, скульптурі, гравюрі тощо; а також тема, предмет зображення.

Сюрреалізм (фр. *surrealism*, буквально – надреалізм) – модерністська течія в літературі і мистецтві ХХ ст., яка намагається джерела творчості знайти в підсвідомості.

Т

Текстиль — власне текстиль виготовлюється в процесі ткацтва, в'язання, макраме або прісування волокон (повсть, фетр).

Тектоніка — конструктивна особливість будівлі, що виявляється у співвідношенні її частин, пропорціях тощо.

Темпера – водяно-клейові фарби, виготовлені з сухих порошоків, змішаних з яєчним жовтком, розведеним клейовою водою.

Терракота – неглазуровані керамічні вироби.

Типізація — художнє узагальнення певних життєвих явищ; одна з особливостей творчого методу літератури і мистецтва.

Тінь – елемент світлотіні; найменш освітлені ділянки на натурі або живій формі (власна або падаюча тінь). Тінь обумовлена формою предмету та направленням джерела світла.

Тон (від грец. — натяг, напруження) — колір, забарвлення, а також відтінок, нюанс якого-небудь кольору, що характеризується певним ступенем яскравості, насиченості (світлий тон, теплий, холодний, золотистий).

Тональний масштаб – передача відповідних натурі і пропорційних її формі тонових відношень.

Тональність – визначення співвідношення тонів, характерне для даного зображення, яке визначається рівнем контрасту світлих та темних тонів.

Точка зору — умовне розташування погляду художника щодо зображуваного об'єкта.

Трансепт (лат. — огорожа) — поперечний неф або кілька нефів, що перетинають під прямим кутом головні поздовжні нефи культової будівлі.

Тригліф — елемент фриза в доричному архітектурному ордері у вигляді прямокутної плити з вертикальними рівчачками-прорізами. Т. на фризі чергується з метопами.

Тріумфальна арка — монумент (брама з одним або трьома арковими отворами) на честь визначної події, прикрашений скульптурами, рельєфами та пам'ятними написами.

У

Умовність – особливість художнього образу, що підкреслює його відмінність від відтвореної в ньому реальності.

Ф

Фактура — (лат. factura - оброблення, побудова). Особливості побудови та оздоблення поверхні предмета.

Фасад (від франц. — обличчя, лице) — в архітектурі вид зовнішніх стін будівлі: спереду (передній або головний фасад), збоку (бічний фасад), ззаду (задній фасад).

Фовізм (фр. fauves – дикий) – один з напрямів модернізму, для якого властиві поєднання яскравих, «агресивних» кольорів, декоративність, пластичні деформації предметів.

Фон (франц., від латин. — дно) — будь-яка частина картини чи орнаментальної композиції щодо «виступаючої» в неї (першопланової) деталі.

Форма – об'ємно-пластична характеристика предмету.

Фреска (італ. fresco — свіжий) — живописний твір, виконаний водяними фарбами на свіжій вогкій штукатурці.

Фриз — 1) середня горизонтальна частина антаблемента; 2) декоративна смуга, що обрамляє площину підлоги, верх стіни тощо.

Фронтон (франц., від латин. — передня сторона) — в архітектурі верхня частина фасаду будинку у вигляді трикутної площини, обмеженої по боках схилами даху, а знизу — карнизом.

Футуризм (лат. futurum – майбутнє) – авангардистський напрям у літературі і мистецтві, представники якого намагалися створити мистецтво майбутнього, відкидали класичну художню спадщину, насаджували ідеї фантастики, урбанізму, крайнього формалізму.

Х

Хроматичний (грец.) **колір** — інтенсивно забарвлений; усі кольори спектра та їх похідні.

Художнє сприйняття – вид художньої діяльності, який супроводжується естетичними переживаннями і асоціативними уявленнями.

Художній зміст – життєвий матеріал, покладений в основу мистецького твору, та особливості його ідейно-естетичного осмислення.

Художній образ — це суть мистецтва, це чуттєве відтворення життя, яке зроблене із суб'єктивних, авторських пізнань.

Художня мова – сукупність історично усталених виразних засобів, специфічних для кожного виду мистецтва.

Художня форма – оформлення художнього змісту твору за допомогою відповідних задуму митця зображально-виразальних засобів.

Ц

Цілісність зображення – підпорядкування кожного елемента загальному образу, другорядних деталей – цілому та узгодження частин між собою.

Цоколь — нижня частина зовнішньої стіни будівлі, яка розміщена безпосередньо на фундаменті і трохивиступає.

Ч

Чеканка, карбування — спосіб художньої обробки металу, при якому на його поверхні вибивається за допомогою карбівки.

Чінквеченто (італ. cinquecento, букв. — п'ятсот) — італійська назва XVI ст., періоду розквіту культури Високого та Пізнього Відродження і поширення маньєризму.

Ш

Шарж (франц., букв. — тягар) — жартівлива чи сатирична манера зображення кого-, чого-небудь, за якої зберігається зовнішня подібність, але виділено, перебільшено найхарактерніші риси зображуваного.

Шрифт (від нім. — писати) — особливий вид графічного мистецтва; набір букв та цифр єдиного композиційного малюнка. Застосовується художником в роботі над книжковою обкладинкою, плакатом.

Штрих (нім. — лінія, риска) — лінія, що виконується одним рухом руки і є складовою частиною загальної лінійно-зображувальної системи малюнка. Це основний найпростіший елемент техніки малюнка.